

Karta 1. Položaji srednjovekovnih lokaliteta u okolici Torčeca istraživanih 2002. - 1. Torčec - Ledine; 2. Torčec - Gradič; 3. Torčec - Cirkvišće

Dr. sc. Tajana SEKELJ IVANČAN
Tatjana TKALČEC

Institut za arheologiju, Zagreb

PROBNA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U OKOLICI TORČECA

U razdoblju od 22. srpnja do 10. kolovoza 2002.g. Institut za arheologiju iz Zagreba u suradnji s Muzejem grada Koprivnice i pod vodstvom dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan, znanstvene suradnice, obavio je pokusna terenska znanstvena arheološka istraživanja na tri položaja u okolici Torčeca - Ledine, Gradić i Cirkvišće. Uz voditeljicu istraživanja, u iskopavanjima je sudjelovala Tatjana Tkalčec, znanstvena novakinja Instituta, pomoćnu stručnu i tehničku ekipu sačinjavali su Ivan i Zlatko Zvijerac, a poslove iskopa obavljali su radnici Slavko Kolarek, Darko Vrhovski i Siniša Potočnjak. Povremeno su na terenu bili Igor Kulenović, kustos Muzeja grada Koprivnice i Siniša Krznar, diplomirani arheolog.

Pokusna arheološko-konzervatorska istraživanja spomenuta tri položaja u Torčecu u 2002. godini većim su dijelom financirana iz sredstava Ministarstva znanosti i tehnologije koja su dodijeljena poticajnom projektu za mlade znanstvenike Instituta za arheologiju pod nazivom "Tipološko-kronološka analiza keramike u sjevernoj Hrvatskoj - 10. do 13. stoljeće" (šifra 197051), voditeljice dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan, a u sklopu glavne teme "Srednjovjekovno arheološko nasljeđe kontinentalne Hrvatske", voditelja prof. dr. sc. Željka Tomičića, odnosno temeljne znanstvenoistraživačke djelatnosti Instituta za arheologiju "Geneza i kontinuitet materijalne kulture Hrvata". Dio novčanih sredstava osigurao je Muzej grada Koprivnice, brinući se o financiranju radnika.

TORČEC - LEDINE

Arheološko nalazište Ledine kraj Torčeca (općina Drnje, Koprivničko-križevačka županija) evidentirano je slučajno, 26. listopada 1997., prilikom poljoprivrednih radova. Smješteno je sjeveroistočno od mjesta Torčec na blago povišenoj dravskoj terasi zapadno od poljskog puta koji na istočnom kraju mjesta vodi prema Šoderici. Arheološki nalazi prikupljeni 1997. pretežito su ulomci keramičkih posuda i kostiju te cijeli i lomljeni riječni obluci. Pohranjeni su u privatnoj zbirci Zvijerac u Torčecu, registriranoj pri Muzeju grada Koprivnice. Arheološki nalazi prikupljeni 1997., tj. izabrani fragmenti keramike s istaknutim značajkama oblika, ukrasa, fature, boje i dr., uvršteni su u doktorsku disertaciju dr. sc. T. Sekelj Ivančan pod naslovom "Arheološka slika naselja savsko-dravskog međurječja Hrvatske od 10. do 13. stoljeća", Zagreb 1998., s preliminarnom datacijom - kraj 9. i 10. stoljeće. Nakon listopada 1997. položaj Ledine u nekoliko navrata bio je reambuliran od strane arheologa Instituta za arheologiju i vlasnika zemlje, ali površinski nalazi su nedostajali te je položaj izgledao, u arheološkom smislu, sterilno. Zračni snimci napravljeni tijekom 2000. također nisu mogli potvrditi postojanje arheološkog lokaliteta. Prema arheološkim interpretacijama spomenuto je ukazivalo da su

kulturni slojevi većim dijelom vjerojatno ostali očuvani. Naime, arheolozi se na arheološkim lokalitetima Podravine susreću sa srednjovjekovnim slojevima koji su, gotovo svi, uništeni recentnim obradama zemlje jer se nalaze na veoma plitkim relativnim dubinama, već od 0,20 do 0,40 m. Zbog preliminarnog vremenskog opredjeljenja arheološkog lokaliteta Ledine ranosrednjovjekovnom razdoblju te nedostatku sustavnih arheoloških istraživanja nalazišta sa spomenutim značajkama u sjevernom dijelu Hrvatske, odlučeno je izvršiti sondažna arheološka iskopavanja probnog karaktera. Sonde su postavljene na zemljištu vlasnika g. Josipa Lakuša (kat.čest. 398/106) te na zemljištu g. Miše Lakuša (kat.čest. 398/107 u k.o. Torčec)¹.

Tijekom iskopavanja vođena je precizna terenska dokumentacija, a zabilježeno je 16 stratigrafskih jedinica, od kojih su izdvojeni slojevi, ukopi i zapune. Za analizu su uzeti zemlja, spaljene i nespaljene kosti te ugljen za C14 analizu. Uz određivanje starosti slojeva analizom radioaktivnog ugljika, planira se obaviti pedološka i sedimentološka analiza zapuna i slojeva (u okviru toga i analiza kiselosti tla te fosfatna analiza) te antropološka i zoološka analiza kostiju. Obavljena je flotacija zapuna, teška i laka frakcija te će ostaci biljaka, sjemenki i koštica biti predani na arheobotaničku analizu.

Istraženo je 5 arheoloških tvorevina - zatvorenih cjelina. To je 5 ukopa naglašeno izduženog ovaloidnog oblika, također naglašenih zaobljenih uglova koji su zapunjeni tamnijom zemljom, ulomcima keramike gotovo cijelih posuda koje su bile položene u ove zatvorene cjeline, sporadičnim nalazima kostiju i spaljenih kostiju, kućnog lijepa, metalnih predmeta te većom količinom šljunka (cijelih, ali i lomljenih valutica). Svi ukopi javljaju se odmah ispod oranog sloja. Od posebnih nalaza valja izdvojiti, željezni nožić, kameni brus s rupom za vješanje, željeznu iglu, keramički pršljen, perlu od staklene paste.

Konačne zaključke o namjeni ovih pet otkrivenih arheoloških zatvorenih cjelina valja izreći nakon planiranih analiza te ona zasada ostaje otvorena. Zamijećeno je da su nalazi otpadnog materijala, primjerice kućnog lijepa, životinjskih kostiju i dr., jako rijetki. Međutim, kosti su se možda raspale zbog kiselosti tla (sastav tla i kiselost pokazat će rezultati pedoloških i sedimentoloških analiza koje se planiraju obaviti). Vrlo važan podatak bit će jesu li u određene ukope polagane cijele posude. Ipak, preliminarna valorizacija ulomaka keramičkih posuda, na osnovi njihovih oblika, fature i načina ukrašavanja, ukazuje na razdoblje ranog srednjeg vijeka i to na 8. ili 9. stoljeće. Zbog spomenutog vremenskog opredjeljenja ranosrednjovjekovlju te zbog očuvanosti većeg dijela kulturnih slojeva (donji dijelovi), ovaj lokalitet je prvi i jedini, koji se arheološki iskopavao, takve vrste u čitavoj kontinentalnoj Hrvatskoj. Položaj do sada nije bio registriran niti evidentiran kod službe zaštite, a u njegovoj je okolici 1960. godina kopano smetlište i tada je pronađeno mnoštvo ulomaka keramike². Čitav prostor Ledina se intenzivno obrađuje te nalazištu prijete devastacija, i to gornjih srednjovjekovnih slojeva kulturnih zapuna, vjerojatno do danas jedinih arheološkoj struci poznatih i djelomično, pod zemljom očuvanih. U prilog nastavku započelih arheoloških istraživanja na lokalitetu Ledine idu i slučajni istovremeni nalazi iz okolice, a to su željezna sjekira iz Torčeca, kratki mač franačkog obilježja iz Šoderice (datirani oko 800.) (MARKOVIĆ, ZVIJERAC 2000:57), željezno koplje karolinške provenijencije također iz Šoderice (datirano u kraj 8. i poč. 9. stoljeća)³ te još neki položaji koji svojim površinskim nalazima ulomaka keramike ukazuju na intenzivan život na ovim prostorima u vremenskom okviru od 8. do 10. stoljeća. Nije neobično da upravo ovaj prostor Podravine, u spomenutom razdoblju, obiluje slučajnim arheološkim nalazima. Upravo kod sutoka Mure i Drave te na čitavom prostoru južnije kod Legrada, Đelekovca pa tako i Torčeca, bili su stari prijelazi preko rijeke i upravo na ovom mjestu je u srednjem vijeku bila važna prometnica pa će utvrđivanje razvoja

1. Torčec - Ledine - zapuna SJ 014 s tamnijom zemljom i ulomcima keramike
2. Torčec - Gradić - ostaci drva u sondi 2
3. Torčec - Cirkvišće - mrlje grobnih raka i pravilna pojava građevnog maltera s kamenjem SJ 031 u kvadrantima H 10/I 10

srednjovjekovnog života u Podravini, čemu u prilog idu i istraživanja Ledina, dati odgovore na otvorena pitanja iz razdoblja "mračnog srednjeg vijeka".

TORČEC - GRADIĆ

Arheološko nalazište Gradić smješteno je zapadno od ceste koja od Torčeca vodi prema Đelekovcu, oko 300 m sjeverno od potoka Gliboki (općina Drnje, Koprivničko-križevačka županija). Lokalitet predstavlja tipično srednjovjekovno gradište s bedemom i opkopom koji su u konfiguraciji terena jasno uočljivi. Položaj Gradić kontinuirano je reambuliran od strane arheologa i zaveden u arheološkoj literaturi (KOLAR 1976:112). Veću pozornost lokalitet je privukao 1978. nakon objave B. Januške i

njegovih istraživanja provedenih u razdoblju od 1973. do 1976. (JANUŠKA 1978:97-103; JANUŠKA 2000:60-65) u Podravskom zborniku. Tom je prilikom izvršeno precizno geodetsko snimanje terena te sondiranje tzv. "holandskim" svrdlom s ciljem uzimanja uzoraka i očitovanja horizonata. Ustanovljen je veći intenzitet fosfora unutar nasipa što ukazuje na intenzivno boravljenje ljudi i životinja na tom mjestu. Nakon analize prikupljenog drva radioaktivnim ugljikom (C14) ustanovljena je njegova starost od 625. godina, tj. drvo je unutar nasipa bilo ugrađivano oko 1325. godina. Tijekom ožujka i lipnja 2000. iz zraka je snimana okolica Torčeca. Na snimkama položaja Gradić ustanovljen je tamniji kružni trag unutar bedema gradišta koji ukazuje na dvostruki bedem i jarak koji okružuju gradište što neposrednim zapažanjima nije moguće zamijetiti. S obzirom na dosadašnje spoznaje i novije pretpostavke, odlučeno je izvršiti sondažna arheološka iskopavanja probnog karaktera na najvišem vrhu centralnog uzvišenja te na južnoj padini uzvišenja. Tijekom iskopavanja otvorene su dvije sonde dimenzija 3x2 m na zemljištu vlasnice Milice Lakuš (kat.čest. 2870/1 i 2871 u k.o. Torčec), o čemu je vođena precizna terenska dokumentacija. Zabilježena je 21 stratigrafska jedinica slojeva do relativne dubine 1,60 m. Zemlja iz svih slojeva uzeta je za pedološku i sedimentološku analizu kako bi se ustanovilo jesu li to prirodne naslage ili su nastale naknadnim djelovanjem ljudi. Profili sonde koja je bila postavljena na padini centralnog uzvišenja ukazivali su da se na tom mjesto nalazio, na zračnim snimcima uočen, pretpostavljeni unutarnji bedem te još jedan jarak. U istoj sondi, na relativnoj dubini od 1,20 do 1,30 m, naišlo se na ostatke drva u tri dimenzije, vjerojatne dijelova drvenih palisada. Nekoliko uzoraka drva uzeto je za analizu radioaktivnog izotopa ugljika (C14) kako bi bila ustanovljena njegova starost te za određivanje vrste drva. Na istoj relativnoj dubini, ali u sondi postavljenoj na vrh centralnog uzvišenja, pronađeni su ulomci ručkice, trbuha i dna keramičkih posuda. Svi spomenuti nalazi ukazuju da je lokalitet Gradić utvrda, odnosno zbijeg, povremeno korišten od strane stanovništva okolnih naselja u vrijeme ratnih opasnosti tijekom kasnog srednjeg vijeka.

Iako se srednjovjekovna gradišta relativno lako prepoznaju u konfiguraciji terena i evidentirano ih je na području sjeverne Hrvatske oko stotinjak, visinskog ili nizinskog tipa, ona su dosada ostala arheološki gotovo neistražena. Osim Mersunjskog luga kraj Slavonskog Broda istraživanog 1949. (VINSKI, VINSKI 1950) i Virgrada kod Županje istraživanog 1970. (MINICHREITER 1970:173-176; MINICHREITER 1971) te još ponekih na kojima su provedena iskopavanja probnog karaktera sa sondama izuzetno malih dimenzija, može se reći da nije bilo sustavnih arheoloških istraživanja na lokalitetima ovog tipa. Kako su prilikom zaštitnih iskopavanja Virgrada također djelomično ustanovljeni redovi stupova u tri dimenzije koji su okruživali centralno uzvišenje (MINICHREITER 1970: T., LIV), pronalazak dijelova drvenih palisada s Gradića bio bi drugi takav nalaz u Hrvatskoj. U prilog nastavku arheoloških istraživanja na Gradiću ide i podatak da je dio Virgrada prije iskopavanja bio nepovratno uništen te da ga danas više nije moguće dalje istraživati dok bi ciljano otvaranje odabranih površina na Gradiću dalo potvrdu o načinu gradnje ovih lokaliteta fortifikacijskog karaktera. Nužno bi bilo detaljnije istražiti površinu samog centralnog uzvišenja, zatim još jednom sondom potvrditi postojanje unutrašnjeg bedema i jarka te istražiti način konstrukcije bedema. Bilo bi važno ustanoviti prostor ulaza na gradište i to na njegovom vanjskom bedemu i prilaz preko unutrašnjeg bedema do centralnog uzvišenja.

Arheološko nalazište Cirkvišče smješteno je sjeverno od mjesta Torčec u općini Drnje (Koprivničko-križevačka županija). Položaj se nalazi na blago povišenoj dravskoj terasi, s južne strane omeđenoj starim meandrom, istočno od ceste koja od Torčeca vodi prema Đelekovcu. Na čitavom Cirkvišću, lokalitetu indikativnog toponima, zemlja se intenzivno obrađuje te je devastacija gornjih slojeva lokaliteta stalno prisutna. Uz mnoštvo cigle, šute i lomljenog kamenja, pokretni površinski arheološki nalazi prikupljeni tijekom godina, pretežito ulomci keramičkih posuda te ljudskih i životinjskih kostiju, pohranjeni su u zbirci Zvijerac u Torčecu, registriranoj pri Muzeju grada Koprivnice.

Položaj Cirkvišče ponovno je privukao pozornost arheologa nakon ožujka 1999. kada je na površinu zemlje dospjela fragmentirana keramička posuda u kojoj je bila pohranjena pseća lubanja (SEKELJ IVANČAN, MARKOVIĆ 1999:109-111; SEKELJ IVANČAN et al 1999-61-79). To je prvi i jedini takav nalaz u Hrvatskoj, a nakon znanstvene obrade ustanovljeno je da je glava psa bila pažljivo položena u posudu, vjerojatno u ritualne svrhe i to sredinom 13. stoljeća. Kako je takav običaj odraz poganstva, veoma je zanimljiv odnos spomenutog nalaza s ostalim dijelom lokaliteta Cirkvišče, nalazišta kršćanskog ozračja. Naime, u pisanim povijesnim izvorima crkvene kanonske vizitacije iz 1334., spominje se crkva na tom području kao *ecclesia sancti Stephanus regis circa Drauam* kao župna crkva sv. Stjepana kralja blizu Drave u komarničkom arhidakonatu (BUTURAC 1984:75-76).

Tijekom ožujka i lipnja 2000. iz zraka je snimana okolica Torčeca kako bi se ustanovio eventualni položaj pretpostavljene crkve te njen odnos s neposrednom okolicom radi lociranja budućih sondi. Namjera je bila pokušati utvrditi u kakvom su odnosu zakopana glava psa i kršćanski ukopi oko pretpostavljene crkve, dva običaja koja su, prema sadašnjim spoznajama, oprečna. S obzirom na navedeno, odlučeno je izvršiti sondažna arheološka iskopavanja probnog karaktera te su sonde postavljene na zemljištu vlasnice Ane Lovrek (kat.čest. 5284/6 k.o. Đelekovec). Tijekom iskopavanja vodeća je precizna terenska dokumentacija. U istraživanjima je zabilježeno 86 stratigrafskih jedinica, od kojih se mogu izdvojiti slojevi, ukopi i zapune te kosturi. Tijekom istraživanja ustanovilo se da se na ovoj površini nalazilo kasnosrednjovjekovno groblje s izuzetno gusto ukopanim grobnim rakama pri čemu su se brojne rake presijecale. U poremećenom sloju, odmah ispod oranog, od posebnih nalaza pronađen je oštećeni srebrni novac, željezna ostruga, S-karičica. Do poremećaja je došlo još tijekom trajanja ukopavanja na groblju kada su grobne rake ukopavane jedna preko druge te možda i uslijed nekih drugih ljudskih intervencija u prošlosti. Pronađene su dvije keramičke posude (lonci) oštećene ralom u svom gornjem dijelu, a po fakturi i obliku potječu vjerojatno iz 17. stoljeća.

U kratkom vremenskom razdoblju tijekom kolovoza 2002. uspjelo se istražiti 18 grobnih cjelina od kojih je samo ponekima djelomično očuvan i prepoznat ukop grobne rake. Pokojnici su polagani u grobne rake na leđa, ruku prekrivenih na zdjelici ili ispruženih uz tijelo, orijentacije zapad (glava) - istok (noge). Izdvaja se ukop jednog pokojnika položenog u grobnu raku u zgrčenom položaju na desnom boku. Zamijećena je velika smrtnost djece. Iako je došlo do nekih nepravilnosti (zbog gustog ili dugotrajnog pokopavanja?), očito se radi o groblju na redove. Po nalazima čavala i spojki za pričvršćivanje drva možemo zaključiti da su pokojnici u grobne rake polagani u drvenim ljesovima. Od posebnih nalaza registrirana su tri brončana prstena, jedna narukvica od bijelih poliedarskih i plavih okruglih staklenih perli nanizanih na nit organskog porijekla sa željeznom spojkom, željezne pređice s trnom i veće željezne kopče, gumb za kopčanje odjeće, željezne kopčice za čizme ili obojke. Osim ukopa grobnih raka, zamijećeni su i ukopi nepoznate namjene, zatim jama u čijoj se zapuni

nalazilo mnoštvo cigli i kamena - očito dijelovi razrušene arhitekture, jedno vatrište te pravilna pojava građevinskog maltera i kamena koje se proteže iznad grobova u kvadrantima ? I10/H10 u smjeru sjever - jug. Vidljiv je njen nastavak i u južnom profilu kvadranta ? H10. U ovoj fazi istraživanja ostala je nejasna funkcija ove tvorevine. Opsežnija i ciljana istraživanja na prostoru samog vrha ove blage uzvisine u ? H9, ? I9 te u ? J8,9,10 rezultirala bi, vjerojatno, pronalaskom sakralne građevine čije je postojanje na tom prostoru argumentirano rezultatima istraživanja u 2002. Također, elementi koji upućuju na naseobinski karakter ovoga nalazišta, bili bi potvrđeni opsežnijim istraživanjem područja prema cesti Torčec-Đelekovac. Na taj bi se način mogla dobiti jasnija slika vertikalne i horizontalne stratigrafije nalazišta kao i odgovori na pitanje odnosa slučajnog nalaza keramičke posude s pohranjenom psećom lubanjom i evidentiranih kršćanskih ukopa oko crkve.

Ovogodišnjim se pokusnim arheološkim istraživanjima ponovo potvrdila, već ranije utvrđena, pretpostavka o bogatstvu srednjovjekovnih arheoloških lokaliteta u okolici Koprivnice o kojima je arheološka struka većinom znala na temelju površinskih nalaza. U nadi da će započeta istraživanja biti nastavljena, Ministarstvu znanosti RH prijavljen je od strane Instituta za arheologiju i projekt pod naslovom "Arheološka slika srednjovjekovnih naselja Podravine" koji će biti realiziran daljnjom uspješnom suradnjom s Muzejom grada Koprivnice.

Bilješke:

1. Zahvaljujemo svim vlasnicima katastarskih čestica koje spominjemo u tekstu na položajima Ledine, Gradić i Cirkvišće na dozvoli i razumijevanju potreba arheoloških iskopavanja na njihovom zemljištu. Također se zahvaljujemo svim entuzijastima Torčeca i šire okoline koji su nas posjetili prilikom iskopavanja i svojim radom ili nekim drugim prigodom doprinijeli uspjehu ovih istraživanja.
2. Za podatak zahvaljujemo mještaniu gospodinu Josipu Grotiću.
3. Željezni koplje slučajno je pronađeno i izvučeno iz Šoderice u proljeće 2002. te, zahvaljujući g. Ivanu Zvijercu, sačuvano i dopremljeno u Institut za arheologiju u Zagrebu. Nakon rendgenskog snimanja koplja, analize metala i znanstvene obrade, rezultati će biti publicirani u časopisu Prilozi Instituta za arheologiju.

Literatura:

1. BUTURAC, J., "Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine", Starine JAZU, knjiga 59, 43-108, Zagreb, 1984.
2. JANUŠKA, B., "Gradište kod Torčeca", Podravski Zbornik, 97-103, Koprivnica, 1978.
3. JANUŠKA, B., "Gradište kod Torčeca", u: Povijest Torčeca, 60-65, Bjelovar, 2000.
4. KOLAR, S., "Arheološki lokaliteti u općini Koprivnica", Podravski Zbornik, 103-116, Koprivnica, 1976.
5. MARKOVIĆ, Z., ZVIJERAC I., "Arheološko-povijesni slijed naseljavanja Torčeca i okolice", u: Povijest Torčeca, 44-59, Bjelovar, 2000.
6. MINICHREITER, K., "Virgrad, Županja - srednjovjekovno gradište", Arheološki pregled, 12, 173-176, T. LIV, Beograd, Ljubljana, 1970.
7. MINICHREITER, K., "Županja - Virgrad", rukopis izvještaja s iskopavanja, 1-47, T. 1-18, prilozi, Županja, 1971.
8. SEKELJ IVANČAN, T., MARKOVIĆ, Z., "Novi slučajni nalaz s lokaliteta Torčec - Cirkvišće kraj Koprivnice", Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva XXXI/3, 109-111, Zagreb, 1999.
9. SEKELJ IVANČAN, T., KUŽIR, S., BAUER, M., MARKOVIĆ, Z., "Slučajni nalaz lubanje *Canis familiaris* položene u srednjovjekovnu keramičku posudu s lokaliteta Torčec - Cirkvišće kraj Koprivnice", Prilozi Instituta za arheologiju, vol. 15-16:61-79, Zagreb, 1999.
10. VINSKI, Z., VINSKI, K., Gradište u Mrsunjskom lugu, Zagreb, 1950.

Napomena:

1. Foto Tajana Sekelj Ivančan
2. Foto Tatjana Tkalčec
3. Foto Tatjana Tkalčec

SUMMARY

Tajana SEKELJ IVANČAN Sc. D.

Tatjana TKALČEC

EXPERIMENTAL ARCHEOLOGIC RESEARCH NEAR TORČEC

In the period from 22th July to 10th August, 2002, the Institute of Archeology in Zagreb, in cooperation with the Museum of the Town of Koprivnica, performed experimental on site scientific archeologic research at three locations near Torčec - Ledine, Gradić and Crikvišće.

The archeologic site Ledine near Torčec, municipality of Drnje, was registered accidentally, on 26th October, 1997, and is situated northeast of Torčec, on a slightly raised river terrace. During the excavations, 5 closed units were registered. These are digs of considerably elongated oval shape, stressed rounded corners filled with darker coloured soil, segments of ceramics, scattered findings of bones and burned bones, home-made glue, metal objects and a large amount of gravel (whole and scrap pebbles). All digs appear immediately below the plowed layer. Especially singled out should be; a little iron knife, a whetstone with a hole for hanging, an iron needle, a ceramic whorl, a bead of glass paste. Final conclusions about the purpose of these five discovered archeologic closed units should be pronounced after planned analyses will have been done, so they remain open to interpretations for the time being. Preliminary evaluation of segments of ceramic pots, on the basis of their shapes, facture and style of decoration, however, all point to the period of the early Middle Ages.

The archeological site Gradić is located west of the road leading from Torčec towards Đelekovec, about 300 m north of the stream Gliboki. This locality presents a typical medieval elevation with a bulwark and a moat which are clearly visible in the configuration of the ground. During the excavations two probes had been opened, with dimensions of 3 x 2 m, and 21 stratigraphic units were registered in the layers up to the relative depth of 1.60 m. The profile of the probe which had been installed on the slope of the central elevation, indicated that there used to be one more inside bulwark at that place, as well as one more moat. In the same probe on the relative depth from 1.20 to 1.30 m, the remnants of wood in three dimensions were found, which might have been parts of wooden palisades.

The archeologic site Cirkvišće is situated north of Torčec, on the eastern side of the road to Đelekovec. During excavations it was established that this area had been a late mediaveal graveyard with extremely closely buried tombs in rows, where numerous tombs were intersecting one another. In the disrupted layer, affected by plowing, damaged silver coins were found, together with an iron spur and an S-ferrule. Two ceramic pot, most probably dating from the 17th century were also found. Eighteen tomb units have been inspected, and only some of them had partly preserved and recognizable burial of the tomb sepulchre, while the deceased had been buried in the coffins. Of special findings, there were registered three bronze rings, one bracelet made of white polyedron and blue round glass beads, threaded on a thread of organic origin, with an iron fastener, some iron clamp with a spindle and rather large iron buckles, a button for buttoning up the garments, iron buckles for boots and foot rags.

This-year experimental archeologic reasearch have once again confirmed the earlier made presumption about the abundance of mediaeval archeologic localities in the region around Koprivnica, which have mostly been known to archeologist on the base of surface findings.